

UDK 364.642:314.5
343.54/.55
Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Dragana Šćepović, Andrea Rakanović Radonjić

MOBILNI TIM - MODEL ZAŠTITE ŽRTAVA AKUTNOG NASILJA

Centri za socijalni rad, u skladu sa zakonskim odredbama, imaju koordinirajuću ulogu u zaštiti žrtava nasilja i u obavezi su da obrazuju stručni tim koji se sastoji od predstavnika centra, organa i službi jedinice lokalne samouprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka koji se bave pitanjima porodice i nasilja u porodici radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi, a u skladu sa njenim potrebama i izborom. U skladu s tim, aktivnosti na tretmanu žrtve nasilja, kao i na prevenciji nasilja nad djecom, provode se posredstvom centara za socijalni rad koji obezbjeđuju interdisciplinarni i multisektoralan pristup.

Imajući u vidu da nasilje u osnovi predstavlja ispoljavanje odnosa moći, neophodno je da se relevantne društvene institucije, među kojima je i centar za socijalni rad efikasno i uspješno bave ranim otkrivanjem, praćenjem, prevencijom i zaštitom djece od nasilja. U skladu sa Porodičnim zakonom centar za socijalni rad je ovlašten da interveniše mjerama porodično-pravne zaštite u situacijama ugrožavanja djeteta, njegovog razvoja i prava. U cilju ranog otkrivanja i hitnog reagovanja u slučajevima akutnog nasilja centar za socijalni rad formira mobilne timove za borbu protiv nasilja u porodici koji su dostupni 24 sata. Mobilni tim - tim za pružanje podrške i pomoći žrtvama nasilja interveniše po pozivu policije nakon prijave nasilja u porodici, izlaskom na teren gdje se preduzimaju mjere zaštite žrtava nasilja i pruža adekvatna i pravovremena pomoć. Na osnovu aktivnosti provedenih od strane mobilnog tima u sprečavanju akutne faze nasilja pravi se plan zaštite žrtava. Istraživanja, kao i iskustva mobilnih timova pokazuju da je sve veći broj prijava nasilja u porodici i sve veća potreba za angažovanjem mobilnih timova.

U radu je predstavljena analiza podataka iz perioda od 2012. do 2016. godine, koji se odnose na vrste nasilja, aktivnosti, mjere zaštite i recidivizam na području grada Banjaluka, na osnovu čega su definisane preporuke za unapređenje aktivnosti u postupanju mobilnog tima.

Ključne riječi: Mobilni tim, nasilje u porodici, zaštita žrtava, centar za socijalni rad.

1. NASILJE U PORODIČNIM ODNOSIMA

Kao najprisutnije oblike nasilja u porodičnim odnosima većina autora izdvaja nasilje u partnerskim odnosima i nasilje nad djecom.

„Nasilje u porodici označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja, do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio isto boravište sa žrtvom. Nasilje u porodici obuhvata uglavnom dva tipa nasilja: nasilje između sadašnjih ili bivših supružnika ili partnera i međugeneracijsko nasilje koje se najčešće javlja između roditelja i djece, koje može biti rodno neutralno, odnosno obuhvata žrtve oba pola” (Ignjatović, Joksimović, Radin i Grbo, 2016: 3).

Prema Ajduković (2000: 59-60), nasilje u partnerskim odnosima se odnosi na „sistemske obrazac nasilničkog ponašanja, koje se dešava tokom dužeg vremena, a koje se vrši u svrhu kontrole, dominacije i zastrašivanja. Takvo ponašanje uključuje verbalno nasilje i prijetnje, fizičko, psihičko i seksualno zlostavljanje, razbijanje stvari, zlostavljanje kućnih ljubimaca i drugo”.

WHO (1999) definiše četiri posebna tipa zlopotrebe djeteta: fizičko zlostavljanje, seksualna zlopotreba, emocionalno zlostavljanje i zanemarivanje djece.

Definicije zlopotrebe djeteta razlikuju se među profesionalnim djelatnostima, društvenim i kulturnim grupama. Zlopotreba djeteta se može koristiti kao termin koji poput kišobrana pokriva zlostavljanje i zanemarivanje djeteta, koji se često koriste kao sinonimi. Definisanje zlostavljanja i zanemarivanja djeteta zavisi od preovladavajućih kulturnih vrijednosti jer se odnosi na djecu, razvoj djeteta i roditeljstvo (McCoy & Keen, 2013). Uopšteno govoreći, zlostavljanje djeteta se odnosi najčešće na namjerna činjenja, a zanemarivanje se odnosi na djela propusta (Australian Institute for Family Studies, 2015). Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) definiše zlostavljanje djece i maltretiranje djece kao “sve oblike fizičkog i/ili

emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja ili komercijalne ili druge eksploatacije, što dovodi do stvarne ili potencijalne štete po zdravlje djeteta, njegov opstanak, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja ili moći” (World report on violence and health, WHO, 2013: 59).

Nasilje nad djecom u porodici pored odbacivanja i ravnodušnosti prema djetetu, podrazumijeva neprepoznavanje i nepoštovanje njegovih potreba. Svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotrebe ili zanemarivanja djece, kojima se ugrožava ili narušava integritet djeteta, predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava djeteta, a to je pravo na život, opstanak i razvoj. Svako dijete ima pravo na zaštitu od svih navedenih oblika zlostavljanja i zanemarivanja. Na osnovu člana 19. Konvencije o pravima djeteta, države su dužne da preduzmu sve mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika nasilja, povreda, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja ili nemarnih postupaka i eksploatacije. U skladu sa Porodičnim zakonom („Sl. glasnik RS”, br. 54/02, 41/08 i 63/14), Republika Srpska je dužna da posredstvom nadležnih organa preduzme sve potrebne mjere za zaštitu djeteta od svakog oblika zanemarivanja i zlostavljanja.

Podaci koji govore o rasprostranjenosti nasilja u porodici još uvijek nisu precizni. Najveći broj žrtava prikriva nasilje iz različitih razloga, kao što su strah, stid, ali i želja da se poštuje privatnost porodice. Dodatni problem za pružanje efikasne i efektivne zaštite žrtvama nasilja predstavlja činjenica da su porodice u kojima se dešava nasilje najčešće neupadljive, zbog čega se teško uočava prisustvo nasilničkog ponašanja.

Nepostojanje adekvatnih pravnih mehanizama za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici uticalo je na njegovu veliku rasprostranjenost. Svakako, ne treba zanemariti ni uticaj društvenih promjena na porodicu, ekonomskih kriza, siromaštva, nezaposlenosti, što je dovelo do promjena u strukturi porodice, ali je značajno uticalo i na kvalitet porodičnih odnosa.

Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (član 208) u skladu sa Krivičnim zakonom (“Sl. glasnik RS”, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 67/13), okarakterisano je kao krivično djelo u pravnom sistemu Republike Srpske. U praksi se pokazalo da je krivično-pravna zaštita koja je utvrđena navedenim zakonom nedovoljna i neefikasna za žrtve ovog krivičnog djela. Zbog neophodnosti obezbjeđivanja adekvatnije zaštite žrtava nasilja u porodici, ali i preciznijeg definisanja odgovornosti društvenih subjekata zaštite u slučajevima nasilja u porodičnim odnosima, u Republici Srpskoj je 2005. godine donesen Zakon o zaštiti od nasilja u porodici. Navedni zakon je pretrpio izmjene i dopune 2008. godine (“Sl.

glasnik RS”, br. 118/05 i 17/08), a 2012. godine je donesen novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici (“Sl. glasnik RS”, br. 102/12, 108/13 i 82/15). Zaštita od nasilja u porodici u Republici Srpskoj ostvaruje se primjenom ovog i drugih zakona kojima se uređuje upravni, prekršajni i krivični postupak, zaštita djece i maloljetnika u krivičnom postupku i postupak izvršenja krivičnih sankcija. Pored navedenih, problem porodičnog nasilja uređuju i drugi zakoni, kao i podzakonski akti od kojih posebno treba izdvojiti: Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere - obavezni psihosocijalni tretman (“Službeni glasnik RS”, br.11/14), Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obezbjeđenja zaštite žrtve nasilja u porodici (“Službeni glasnik RS”, br. 97/06) i Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja zavisnosti od alkohola i opojnih droga (“Službeni glasnik RS”, br. 5/15).

2. CENTAR ZA SOCIJALNI RAD U ZAŠTITI ŽRTAVA NASILJA

Nasilje u porodici, a posebno nasilje u partnerskim odnosima, zanemarivanje i zlostavljanje djece, zauzima značajno mjesto u radu službi socijalne zaštite. U skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti (“Službeni glasnik RS”, br. 37/12 i 90/16), dijete, žrtva nasilja, kao i punoljetno lice koje je žrtva nasilja, predstavljaju osnovne kategorije korisnika sistema socijalne zaštite. Navedenim pozitivnim zakonskim propisima centrima za socijalni rad su data široka ovlaštenja, nadležnosti i kompetencije u zaštiti žrtava nasilja u porodici.

Centri za socijalni rad, u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, imaju koordinirajuću ulogu u zaštiti žrtava nasilja. Obaveza centra za socijalni rad je da formira stručni tim koji čine predstavnici centra, organa i službi jedinice lokalne samouprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka koji se bave pitanjima porodice i nasilja u porodici radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi, a u skladu sa njenim potrebama i izborom (član 21). Na taj način centar za socijalni rad obezbjeđuje interdisciplinarni i multisektoralan pristup, a aktivnosti na tretmanu žrtve nasilja, kao i na prevenciji nasilja u porodičnim odnosima provode se posredstvom centara za socijalni rad. Najznačajniji faktor za rješavanje problema predstavlja ispunjavanje obaveza i povećana odgovornost svih nadležnih institucija u okviru multisektorske saradnje.

Centar za socijalni rad je dužan da pruži neposredno i u saradnji sa drugim službama (policijom, zdravstvenom ustanovom, i drugim) uslugu neodložne

intervencije žrtvi nasilja u porodici, kada je potrebno preduzeti mjere za osiguranje bezbjednosti i zaštite zdravlja. Neodložna intervencija se mora realizovati odmah, ali najkasnije u roku od 24 sata, što znači da se mora obezbijediti 24-časovna dostupnost stručnih radnika za postupanje (Ignjatović i sar., 2016: 9).

Žrtva nasilja u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici (član 8) ima pravo na psihosocijalnu pomoć, medicinsku i socijalnu zaštitu, a dijete, kao i još neke kategorije korisnika kao što su stara lica, lica sa invaliditetom i lica pod starateljstvom uživaju posebnu pomoć i zaštitu.

Prema Ignjatović i sar. (2016: 9), nasilje u porodici uvijek predstavlja „zloupotrebu moći i kontrolisanje članova porodice koji imaju manje moći ili raspolazu manjim resursima. U većini društava, naročito u tradicionalnim i patrijarhalnim zajednicama, muškarci imaju znatno više moći – ne samo fizičke, već i ekonomske i društvene. Zbog toga su nasilju u porodici najčešće izloženi žene, djeca, starija, bolesna ili lica sa invaliditetom, osobe koje zavise od drugih članova porodice”.

Iako na zlostavljanje i zanemarivanje djece utiču mnogobrojni faktori, porodični odnosi i odnosi roditelja i djece smatraju se najznačajnijim uzročnikom. S obzirom na to da nasilje u osnovi predstavlja ispoljavanje odnosi moći, neophodno je da se relevantne društvene institucije, među kojima je i centar za socijalni rad efikasno i uspješno bave ranim otkrivanjem, praćenjem, prevencijom i zaštitom djece i drugih žrtava nasilja. U skladu sa Porodičnim zakonom centar za socijalni rad je ustanova koja je ovlaštena da interveniše mjerama porodično-pravne zaštite.

3. MOBILNI TIM KAO MODEL ZAŠTITE ŽRTAVA AKUTNOG NASILJA

U cilju ranog otkrivanja i hitnog reagovanja u slučajevima akutnog nasilja Centar za socijalni rad formira timove za borbu protiv nasilja u porodici koji su dostupni 24 sata. Istraživanja koja su sprovedena u Republici Srpskoj, kao i iskustva mobilnih timova, pokazuju da se povećava broj prijava nasilja u porodici što ukazuje na sve veću potrebu za angažovanjem mobilnih timova.

U gradu Banjaluci od 2007. godine Javna ustanova Centar za socijalni rad Banjaluka (JU CSR Banjaluka) aktivno radi na sprečavanju nasilja u saradnji sa ostalim akterima u lokalnoj zajednici. U okviru specijalističkog pristupa radu u JU CSR Banjaluka, u maju 2007. godine u saradnji sa nevladinom organizacijom Fondacija „Udružene žene” oformljen je *Mobilni tim za podršku i pomoć žrtvama*

porodičnog nasilja. U periodu koji je prethodio formiranju Mobilnog tima izvršena su istraživanja potreba za postojanjem 20-četverosatne podrške i pomoći žrtvama nasilja u porodici, koja su pokazala da je u Banjaluci najveći broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici u Republici Srpskoj, kao i da je velikom broju žrtava potrebna pomoć i podrška u akutnoj fazi nasilja. U skladu sa mješovitim pristupom socijalnoj zaštiti formiran je Mobilni tim u saradnji JU CSR Banjaluka i partnera iz reda nevladinih organizacija. Prvobitno, rad Mobilnog tima koncipiran je na principima mješovitog stručnog tima koji je bio formiran od dva stručna radnika, jednog iz JU CSR Banjaluka i drugog iz Fondacije „Udružene žene”. Stručni tim je imao tehničku i materijalnu podršku koju je obezbjeđivao JU CSR Banjaluka u vidu terenskog vozila i vozača. Finansiranje Mobilnog tima obezbjeđivano je iz sredstava Grada Banjaluka koja su dodjeljivana udruženjima od značaja za Grad. Fondacija „Udružene žene”, koja se primarno i bavi zaštitom i pomoći osobama koje su žrtve nasilja u porodici, kroz projekat zaštite žrtava nasilja u porodici u saradnji sa JU CSR Banjaluka, obezbijedila je potrebna finansijska sredstva za funkcionisanje Mobilnog tima. Mobilni tim - tim za pružanje podrške i pomoći žrtvama nasilja interveniše po pozivu policije nakon prijave nasilja u porodici, izlaskom na teren gdje se preduzimaju mjere zaštite žrtava nasilja i pruža adekvatna i pravovremena pomoć. Na osnovu aktivnosti provedenih od strane Mobilnog tima u sprečavanju akutne faze nasilja pravi se plan zaštite žrtava. Rad Mobilnog tima za podršku i pomoć žrtvama porodičnog nasilja postao je prepoznatljiv u Republici Srpskoj i regionu, te je popularno i nezvanično nazvan „Banjalučki model zaštite žrtava nasilja u porodici”. Principi funkcionisanja Mobilnog tima i procedure saradnje svih subjekata zaštite na lokalnom nivou prema kojima funkcioniše Mobilni tim ugrađeni su u pozitivne zakonske propise i značajne dokumente Vlade Republike Srpske, poput Strategije za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske 2014 - 2019. Usvajanjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u novembru 2012. godine, kao i Pravilnika o sadržaju evidencije i izvještaja o nasilju u porodici (Sl. glasnik Republike Srpske br. 71/13), propisana je obaveza evidentiranja nasilja u porodici, kao i sačinjavanja izvještaja, što je u JU CSR Banjaluka kroz rad Mobilnog tima praksa od njegovog osnivanja. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Republici Srpskoj je, u cilju unapređenja zaštite žrtve nasilja i sprečavanja ponavljanja nasilja, propisao obavezu svih subjekata zaštite da međusobno sarađuju, razmjenjuju podatke i informacije (član 11), i formiraju stručni tim u cilju izrade plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći, u skladu sa potrebama i izborom žrtve (član 21. stav 1). Mobilni tim je prije donošenja zakonske regulative kojom je uređeno osnivanje i

funkcionisanja subjekata zaštite radio na osnovu Memoranduma o saradnji koji je JU CSR Banjaluka potpisao sa Centrom javne bezbjednosti Banjaluka, Domom zdravlja u Banjaluci i Fondacijom „Udružene žene”, kojim su bili uređeni postupci i način saradnje ovih subjekata zaštite na lokalnom nivou. Od svog osnivanja pod imenom Mobilni tim, kao tim za podršku i pomoć žrtvama nasilja u porodici funkcionisao je u dvadesetčetverosatnim dežurstvima. Prema proceduri, intervencije članova Mobilnog tima su se odvijale po pozivu policije, koja je po pravilu izlazila prva na lice mjesta nakon prijave nasilja u porodici. Značajan dio u postupanju policijskih službenika je procjenjivanje potrebe za uključivanjem subjekata iz oblasti socijalne zaštite. Po pozivu policije stručni radnici Mobilnog tima izlaze na teren gdje učestvuju sa policijom u prekidu akutne faze nasilja, te izvršavaju procjenu i realizuju mjere zaštite žrtava nasilja u porodici koje su u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti. Po izvršenoj intervenciji i preduzetim mjerama u akutnoj fazi nasilja stručni radnici Mobilnog tima imaju obavezu sačiniti službenu zabilješku o sprovedenoj intervenciji, te dati prijedlog daljih mjera za rad sa žrtvama nasilja, ali i sa počiniocem nasilja u porodici. Dalje procjene i mjere zaštite sprovode stručni radnici Centra za socijalni rad Banjaluka koji obavljaju poslove zaštite od nasilja u porodici i drugi stručni radnici u saradnji sa drugim subjektima zaštite u lokalnoj zajednici.

Ovakav način rada prepoznat je kao dobra praksa i u velikoj mjeri je doprinio realizaciji i potpisivanju Opšteg protokola o postupanju u slučaju nasilja u porodici u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS”, j br. 104/13), čija je svrha obezbijediti koordinisan, efikasan i sveobuhvatan rad potpisnika u cilju trenutne pomoći, podrške i zaštite žrtava nasilja u porodici, suzbijanja i sprečavanja ponavljanja nasilja. Potpisnici Protokola su: Ministarstvo pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite i Ministarstvo prosvjete i kulture.

Zbog povećane potrebe za različitim intervencijama iz oblasti socijalne zaštite *Mobilni tim za podršku i pomoć žrtvama nasilja u porodici* od 2011. godine mijenja naziv u *Tim za hitne intervencije* jer je pored potrebe za intervencijama kod slučajeva nasilja u porodici uočena potreba za uključivanjem tima JU Centra za socijalni rad i u drugim slučajevima kada je licima potrebna pomoć i zbrinjavanje iz oblasti socijalne zaštite. Zakonom o socijalnoj zaštiti Republike Srpske („Sl. Glasnik RS”, br.37/12 i 90/16) u članu 106. definiše se pripravnost zaposlenih u Centru za socijalni rad kao poseban oblik rada van radnog vremena u kome su određeni stručni radnici stalno dostupni u slučaju potrebe za neodložnim intervencijama. U skladu sa ovom zakonskom odredbom Tim za hitne intervencije sprovodio je i sprovodi mjere zaštite svih stanovnika na području Grada Banjaluke kojima je bila potrebna hitna pomoć i

podrška iz oblasti socijalne zaštite i djelatnosti socijalnog rada. Dakle, sa promjenom naziva došlo je i do povećanja obima pružanja usluga na druge kategorije koje više nisu uključivale samo žrtve nasilja u porodici, iako je i dalje najveći procenat intervencija (80%.) bio u oblasti nasilja u porodici.

Od 2014. godine, stupanjem na snagu trenutno važećeg Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta (JU CSR Banjaluka, 2014), stvoreni su preduслови za samostalnu organizaciju Tima za hitne intervencije, koji je formiran u okviru JU CSR Banjaluka, bez podrške partnera. Od 2014. godine članovi Tima za hitne intervencije (ranije Mobilnog tima) su stručni radnici JU CSR Banjaluka u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti Republike Srpske (član 91. stav 2.). Od navedenog perioda Tim za hitne intervencije finansira se iz sredstava budžeta JU CSR Banjaluka, iz dijela budžeta namijenjenog za lična primanja. Važno je napomenuti da, iako je izmjenjen naziv tima, njegova namjena je ostala ista vezano za aspekt zaštite žrtava nasilja. Stoga se može zaključiti da je naziv Mobilni tim adekvatan ukoliko govorimo isključivo o žrtvama nasilja.

4. PRETHODNA ISTRAŽIVANJA

U prethodnom periodu rađena su mnogobrojna istraživanja nasilja u porodici koja su najčešće provodena od strane nevladinih ili međunarodnih organizacija. Neka od istraživanja provodili su i akademski radnici, najčešće pojedinačno, a ne sistemski. Najveći doprinos istraživanju nasilja u porodici u Republici Srpskoj i BiH dale su upravo nevladine organizacije, dok su kasnije istraživanja sprovedena i sistemski od strane Vlade Republike Srpske, u prvom redu Gender centra kao najčešćeg nosioca aktivnosti. Istraživanja koja su sprovedena nisu u fokusu imala timove centara za socijalni rad koji su, kao subjekti zaštite činioci u zaštiti i zbrinjavanju žrtava nasilja u porodici, već je fokus istraživanja bio na nasilju u porodici, njegovim pojavnim oblicima, na rasprostranjenosti svih oblika nasilja, na faktorima koji dovode do pojave nasilja u porodici, kao i pristup uslugama za zaštitu i podršku. Jedno od značajnih istraživanja je sprovedeno i predstavljeno od grupe autora sa područja cijele Bosne i Hercegovine pod nazivom „Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini”. Istraživanje je realizovano 2013. godine u saradnji Agencije za ravnopravnost polova BiH, Gender centra Federacije BiH, Gender centra Republike Srpske i statističkih institucija u BiH (entitetski zavodi za statistiku i Agencija za statistiku BiH). Rezultati navedenog istraživanja korišteni su u izradi

Strategije za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske (2014-2019). Dobijeni rezultati su pokazali da su žene izložene visokim rizicima od nasilja, u svom neposrednom okruženju, ali u široj zajednici. U Republici Srpskoj je 47,3% ispitanih žena doživjelo neki oblik nasilja u životnoj dobi od 15. godine i starije. Ovako visok procenat nasilja nad ženama jasno ukazuje na težinu ovog problema. Najčešći oblik nasilja kome su izložene žene je psihičko, kao i kombinovano psihičko i fizičko nasilje. Najšire je rasprostranjeno nasilje koje prema ženama vrše partneri (sadašnji ili bivši) i, u cjelini gledano, sfera intimnih partnerskih i porodičnih odnosa daleko je veći izvor opasnosti od nasilja za žene nego što je to šira zajednica. Mlade žene su više izložene nasilju nego starije, a žene u seoskoj sredini više nego žene u gradskoj sredini, posebno u Republici Srpskoj. Žene slabijeg zdravlja i sa invaliditetom nisu pošteđene od nasilja – njihove stope prevalencije su iste kao i u poduzorku zdravih žena i žena bez invaliditeta. Prema podacima koji su prikupljeni od nadležnih ministarstava u čijim su nadležnostima institucije koji su subjekti zaštite žrtava nasilja u porodici u Republici Srpskoj, u 2013. godini evidentirano je 650 djece koja su bila žrtve različitih oblika nasilja. Najveći broj djece žrtava nasilja je u dobi od 15 do 18 godina, njih 246 ili 37,8%. U dobi između 10 i 14 godina evidentirano je 207 djece ili 31,8% od ukupnog broja djece žrtava nasilja, dok broj djece žrtava nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja u uzrastu od 5 do 9 godina iznosi 131 dijete ili 20,2%. U uzrastu od nula do četiri godine u 2013. godini evidentirano je 66 djece žrtava nasilja ili 10,2%.

Iako su rezultati istraživanja relevantni za problem nasilja uopšte, nedostaju rezultati koji govore o ulozi centra za socijalni rad kao jednog od najznačajnijih subjekata zaštite žrtava nasilja. Mobilni tim kao model rada nije razvijen u centrima i ne postoje značajna istraživanja koja govore o ulozi mobilnog tima u procesu zaštite žrtava nasilja u porodici. Upravo ova činjenica je opredijelila autore da sprovedu istraživanje koje u fokusu ima mobilni tim kao model zaštite.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA:

U dijelu koji slijedi biće predstavljena analiza podatka iz perioda od 2012. do 2016. godine, koji se odnose na aktivnosti Mobilnog tima, vrste nasilja, mjere zaštite i recidivizam na području grada Banjaluka.

5.1. CILJ ISTRAŽIVANJA:

Utvrđiti ulogu Mobilnog tima u pružanju efikasnije i efektivnije zaštite žrtava akutnog nasilja u porodici.

5.2. METODE:

U skladu sa ciljevima istraživanja korištene su osnovne, opštenaučne i metode prikupljanja podataka. U izradi rada primijenjeno je više opštenaučnih metoda i to: analitičko-deduktivna, hipotetičko-deduktivna, komparativna i statistička metoda. Od osnovnih naučnih metoda u izradi rada je upotrebljavana metoda analize i sinteze, metoda indukcije i dedukcije, kao i metoda generalizacije. Za prikupljanje i analizu podataka u teorijskom dijelu rada, kao i u dijelu koji se odnosi na istraživanje korištena je metoda analize sadržaja .

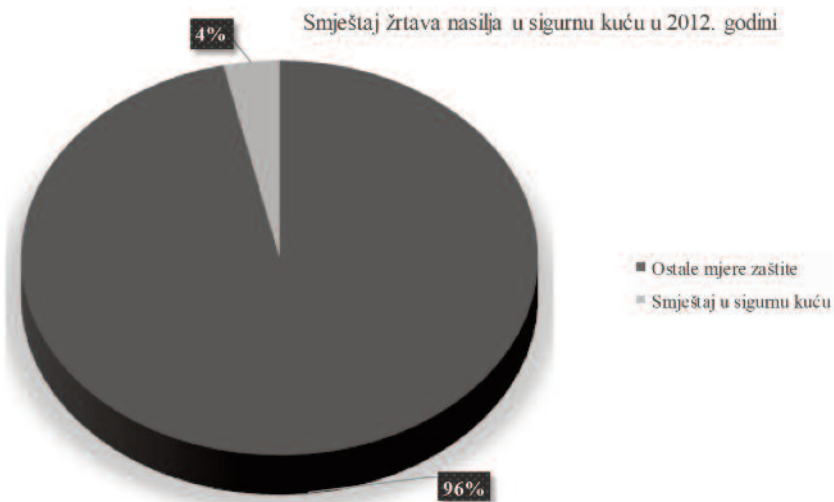
5.3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Za potrebe izrade rada korištena je dokumentacija koja predstavlja interne evidencije u JU Centru za socijalni rad Banjaluka, koje su vođene na poslovima za nasilje u porodici, a predstavljaju objedinjene podatke o žrtvama, počiniocima nasilja u porodici, vrstama i oblicima počinjenog nasilja, te mjerama koje su sprovedene u zaštiti žrtava nasilja u porodici od strane Centra za socijalni rad Banjaluka. Korištena je dokumentacija koja obuhvata podatke o nasilju u porodici za period od početka 2012. do 2016. godine.

Tabela 1. Prijavljeni slučajevi nasilja u porodici u 2012. godini

Broj prijavljenih slučajeva nasilja	266
Broj novoprijavljenih slučajeva nasilja	237
Ponovljeni slučajevi nasilja	29 (10.90%)
Prijava nasilja policiji	89%
Intervencije Mobilnog tima	188 (70,67%)

Analizom podataka koji su prikazani u Tabeli 1. zaključuje se da je od ukupnog broja prijavljenih slučajeva nasilja u porodici 89.10% novih slučajeva nasilja, dok je u 10.90% slučajeva riječ o recidivizmu, odnosno o ponovljenom nasilju u porodici. Od ukupnog broja slučajeva prijavljenog nasilja u porodici u 70.67% slučajeva intervenisao je Mobilni tim, što odgovara broju slučajeva koji su prvo prijavljeni policiji. Na Slici 1. dat je grafički prikaz broja smještaja žrtava nasilja u Sigurnu kuću koju je realizovao Mobilni tim tokom intervencija, kao jednu od mjera zaštite žrtava nasilja u porodici u 2012. godini.

Slika 1.

U 2012. godini jedna od mjera zaštite žrtava nasilja bila je smještaj u sigurnu kuću (3.5%). Dakle, u 96.5% slučajeva korištene su druge mjere zaštite, koje je u skladu sa Zakonom mogao pružiti centar za socijalni rad kao subjekt zaštite.

Tabela 2. Prijavljeni slučajevi nasilja u porodici u 2013. godini

Broj prijavljenih slučajeva nasilja	196
Broj novoprijavljenih slučajeva nasilja	169
Ponovljeni slučajevi nasilja	27 (13.77%)
Prijava nasilja policiji	87%
Intervencije Mobilnog tima	159 (81.12%)

Analizom podataka prikazanih u Tabeli 2. može se zaključiti da je u 2013. godini došlo do smanjenja broja prijavljenih slučajeva nasilja u porodici za 27.8%, dok je istovremeno došlo do povećanja broja intervencija Mobilnog tima, što sugerije na unapređenje saradnje između subjekata zaštite žrtava nasilja u porodici i to Ministarstva unutrašnjih poslova i Centra za socijalni rad Banjaluka, posebno uzimajući u obzir da je ukupan broj slučajeva koji je prijavljen policiji manji za dva procenta u odnosu na 2012. godinu. Recidivizam je u 2013. godini bio u blagom porastu, tačnije viši za nepuna tri procenta u odnosu na 2012. godinu. Istovremeno, broj smještaja u Sigurnu kuću je povećan. Naime, isti broj smještaja je izvršen u obje godine, ali u odnosu na ukupan broj slučajeva procenat smještaja je povećan za 0.9%. Na Slici 2. dat je grafički prikaz smještaja žrtava nasilja u Sigurnu kuću.

Smještaj žrtava nasilja u sigurnu kuću u 2013. godini

Slika 2.

U 2013. godini u ukupnim preduzetim mjerama za zaštitu žrtava nasilja u porodici od strane Centra za socijalni rad, smještaj u Sigurnu kuću imao je udio od 4.4%. U 2014. godini dolazi do značajnih promjena u zaštiti žrtava nasilja u porodici u smislu intervencija Mobilnog tima, te se uočava trend rasta ponovljenih slučajeva nasilja. Ovi podaci, kao i podaci o broju prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, dati su u Tabeli 3.

Tabela 3. Prijavljeni slučajevi nasilja u porodici u 2014. godini

Broj prijavljenih slučajeva nasilja	227
Broj novoprijavljenih slučajeva nasilja	193
Ponovljeni slučajevi nasilja	34 (14,97%)
Prijava nasilja policiji	83%
Intervencije Mobilnog tima	221 (97,35%)

Mobilni tim Centra za socijalni rad intervenisao je u 97.35% slučajeva nasilja u porodici, što je daleko viši procenat nego u prethodnim godinama, iako je procenat prijavljenog nasilja u porodici ostao na istom nivou. Može se zaključiti da je Mobilni tim intervenisao u slučajevima nasilja u porodici i bez poziva od strane policije, što bi predstavljalo kršenje procedura kojima je uređen rad Mobilnog tima. Daljom analizom podataka konstatovano je da je Mobilni tim intervenisao u slučajevima kada je nasilje u porodici bilo prijavljeno Centru za socijalni rad u okvirima redovnog radnog vremena, te uvidom na licu mjesta vršio prijavu nasilja u porodici policiji. Iako ovakvo postupanje nije u skladu sa Opštim protokolom o postupanju u slučaju nasilja u porodici u Republici Srpskoj, ispunjena je svrha da se obezbijedi koordinisan, efikasan i sveobuhvatan rad subjekata zaštite u cilju trenutne pomoći, podrške i zaštite žrtava nasilja u porodici te suzbijanja i sprečavanja ponavljanja nasilja. Iskustveno se moglo zaključiti da su ovakve intervencije Mobilnog tima bile uslovljene nemogućnošću pravovremene intervencije od strane policije koja je u najvećoj mjeri prouzrokovana ograničenim ljudskim resursima, što je nerijetko slučaj i sa drugim subjektima zaštite. U 2014. godini došlo je do povećanja broja ponovljenih slučajeva nasilja u porodici što je u direktnoj vezi sa većim brojem intervencija Mobilnog tima Centra za socijalni rad. Procenat recidivizma u 2014. godini iznosio je 14.97%. Na Slici 3. dat je grafički prikaz smještaja žrtava nasilja u porodici u Sigurnu kuću u 2014. godini.

Smještaj žrtava nasilja u sigurnu kuću u 2014. godini

■ Ostale mjere zaštite   ■ Smještaj u sigurnu kuću

Slika 3.

Kada je riječ o smještaju žrtava nasilja u Sigurnu kuću, ova mjera zaštite korištena je u 4.7% slučajeva u 2014. godini, što je na istom nivou kao i prethodnih godina.

Dakle, iako je recidivizam povećan, mjera smještaja žrtava nasilja u porodici ostala je na procentualno istom nivou što ukazuje na činjenicu da su se uz primjenu ostalih mjera i oblika zaštite žrtve nasilja zadržavale u svom porodičnom okruženju. Ovakvi podaci ukazuju da su prema počiniocima nasilja izricane mjere koje su omogućile da žrtve nasilja u porodici ne budu sekundarno viktimizirane.

Tabela 4. Prijavljeni slučajevi nasilja u porodici u 2015. godini

Broj prijavljenih slučajeva nasilja	224
Broj novoprijavljenih slučajeva nasilja	204
Ponovljeni slučajevi nasilja	20 (8,92%)
Prijava nasilja policiji	80%
Intervencije Mobilnog tima	197 (87,95%)

U 2015. godini primjetno je smanjenje broja ponovljenih slučajeva nasilja. Iz podataka prikazanih u Tabeli 4. vidljivo je da je recidivizam u padu za 6.05% u odnosu na prethodnu godinu, iako je broj ukupno prijavljenih slučajeva na istom nivou kao u 2014. godini. Broj intervencija Mobilnog tima u 2015. godini je 197, što je 87.95% od ukupnog broja prijavljenih slučajeva nasilja u porodici. Ponovo se, kao i u 2014. godini, primjećuje da je broj intervencija Mobilnog tima procentualno viši od broja slučajeva prijavljenog nasilja u porodici od strane policije. U 2015. godini ovaj procenat je iznosio 7.95%, što je značajno manje od procenta iz 2014. godine. Osnovni zadaci Mobilnog tima su sprovođenje mjera zaštite žrtava nasilja iz oblasti socijalne zaštite, što nije moguće učiniti ukoliko je ugrožena sigurnost članova Mobilnog tima, a to često može biti slučaj ukoliko Mobilni tim interveniše bez podrške policije. Iskustva su pokazala da je ovakve intervencije najbolje izbjegavati, odnosno u svim slučajevima u kojima interveniše Mobilni tim potrebno je obezbijediti prisustvo policije kao jednog od subjekata zaštite žrtava nasilja u porodici, ali i osiguranja sigurnosti i zaštite službenih lica Centra. Smještaj u Sigurnu kuću u 2015. godini kao mjera zaštite primjenjen je u 6.9% slučajeva, što je prikazano na Slici 4.

Smještaj žrtava nasilja u sigurnu kuću u 2015. godini

■ Ostale mjere zaštite   ■ Smještaj u sigurnu kuću

Slika 4.

U zaštiti žrtava nasilja u porodici u periodu od 2012. do 2016. godine primjenjivane su mjere socijalne zaštite, usluge socijalnog rada i mjere porodično-pravne zaštite. U velikom broju slučajeva žrtve i počinioci nasilja ostvarili su pravo na savjetovanje koje realizuje porodični terapeut u porodičnom savjetovalištu Centra, sa ciljem poboljšanja porodičnih odnosa ili podrške i osnaživanja žrtava nasilja u porodici. Pored navedenog, žrtvama nasilja u porodici često su obezbjeđivana i materijalna sredstva kroz prava iz socijalne zaštite koja su materijalne prirode (jednokratna novčana pomoć i novčana pomoć). Takođe, u okviru sprovedenih mjera zaštite obezbjeđivano je i dnevno zbrinjavanje za djecu u riziku. Pored mjera koje su sprovedene iz oblasti socijalne zaštite Mobilni tim je imao značajnu ulogu i u omogućavanju pristupa zdravstvenoj zaštiti žrtava nasilja u porodici. Stručni radnici bili su angažovani u slučajevima akutnog nasilja u svim situacijama koje su zahtijevale uključivanje subjekata zaštite žrtava iz zdravstvenog sistema i pružali podršku žrtvama i u ovom segmentu.

Stručni radnici u Mobilnom timu su u slučajevima akutnog nasilja u porodici sa počiniocima nasilja najčešće sprovodili mjere savjetodavnog rada. U velikom broju slučajeva stručni radnici sačinjavali su izvještaje koji su korišteni za pokretanje prekršajnog postupka prema počiniocima pred nadležnim sudom. Odluka o izboru mjera koje su se sprovodile sa počiniocima nasilja zavisila je od uzroka nasilja u porodici. Najčešće sprovedena mjera je podrška i obezbjeđivanje liječenja od bolesti zavisnosti, zbog činjenice da je veliki broj slučajeva nasilja u porodici uzrokovan alkoholizmom. Mjere podrške i pomoći u liječenju počinilaca nasilja često su primjenjivane i u slučajevima u kojima je nasilje prouzrokovano poremećajima u mentalnom zdravlju.

Tabela 5. Komparativni prikaz slučajeva nasilja u porodici u periodu od 2012. do 2015.

Godina	Broj prijavljenih slučajeva nasilja	Broj novoprijavljenih slučajeva nasila	Recidivizam	Prijava nasilja - policija	Intervencije mobilnog tima	Smještaj u sigurnu kuću
2012.	266	237	29 (10,90%)	89%	188 (70,67%)	7 (3,5%)
2013.	196	169	27 (4,40%)	87%	159 (81,12%)	7 (4,4%)
2014.	227	193	34 (14,97%)	83%	221 (97,35%)	9 (4,07%)
2015.	224	204	20 (8,92%)	80%	197 (87,95%)	12 (6,09%)

U tabeli 5. dat je komparativni prikaz prijavljenih slučajeva nasilja u porodici u periodu od početka 2012. do kraja 2015. godine. Na osnovu predstavljenih rezultata zaključuje se da je u 2012. godini broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici bio najveći. U 2013. godini dolazi do značajnog smanjenja procenta prijavljenih slučajeva nasilja, koji je manji za 26.32% u odnosu na 2012. godinu. Smanjenje broja prijavljenih slučajeva nasilja u porodici u 2013. godini može se objasniti činjenicom da nasilje ostaje „sakriveno u porodici”, te da je najveći broj slučajeva nasilja u sferi tamnog broja. U prilog ovome govore i podaci da u 2014. godini broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici ima tendenciju rasta za 13.66%, ali i činjenica da je u 2014. godini najveći procenat ponovljenih slučajeva nasilja koji su prvi put registrovani u 2012. i godinama ranije. Recidivizam je u 2014. godini registrovan je u 14,97% slučajeva, dok su se u drugim godinama koje su analizirane, slučajevi ponovljenog nasilja u porodici kretali u procentu od 4 do 10% od ukupnog broja prijavljenih slučajeva nasilja. Policija u najvećem broju slučajeva vrši prijavu nasilja u porodici Centru za socijalni rad (od 80 do 89% slučajeva). Primjećuje se da je broj slučajeva nasilja u porodici koje Centru za socijalni rad prijavljuje policija u opadanju, tako da je za 9% manji u 2015. godini u odnosu na 2012. godinu. Smještaj žrtava nasilja u sigurnu kuću u periodu od 2012. do kraja 2015. godine kretao se u procentu od 3.5 do 6.9% što je pokazatelj da žrtve nisu izdvajane iz porodičnog okruženja, na

osnovu čega se pretpostavlja da su se u velikom broju izricale zakonom predviđene mjere prema počiniocima nasilja.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Na osnovu dobijenih i prezentovanih podataka može se zaključiti:

- Mobilni tim kao model rada u zaštiti žrtava nasilja nije razvijen u potrebnoj mjeri i ne postoje značajna istraživanja koja govore o ulozi mobilnog tima u procesu zaštite žrtava nasilja u porodici.
- Mobilni tim kao model zaštite od nasilja u porodici doprinosi jasnijem definisanju odgovornosti društvenih subjekata u sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici i obezbjeđuje efikasniju i efektivniju koordinisanu zaštitu žrtava nasilja u porodici.
- Mobilni tim omogućava da se u situacijama nasilja u porodici pokrene brz, efikasan i koordinisan postupak koji trenutno prekida nasilje, štiti žrtvu, čime se obezbjeđuje odgovarajuća pravna i psihosocijalna intervencija.
- Rješavanje problema nasilja u porodici zahtijeva provođenje preventivnih aktivnosti, posvećenost i dosljednost društvenih subjekata i profesionalaca u rješavanju problema nasilja, povećanje broja stručnih radnika koji će se baviti ovom problematikom, kao i njihovo permanentno edukovanje.

U skladu sa navedenim, za unapređenje zaštite žrtava akutnog nasilja u porodici neophodno je:

- sprovoditi sistemski organizovane aktivnosti koje se prvenstveno odnose na informisanje i edukaciju profesionalaca u sistemima koji predstavljaju subjekte zaštite žrtava nasilja u porodici (MUP, centri za socijalni rad, okružno tužilaštvo, osnovni sud, zdravstvene ustanove, obrazovne ustanove, nevladine organizacije),
- senzibilisanje i informisanje šire društvene javnosti s ciljem prepoznavanja i blagovremenog prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici,
- unapređenje modela zaštite žrtava nasilja,
- formiranje mobilnih timova u svim lokalnim zajednicama,
- sprovođenje istraživanja koja će u fokusu imati ulogu mobilnog tima centra za socijalni rad u koordinirajućoj zaštiti žrtava nasilja u porodici.

7. LITERATURA:

1. Ajduković, Marina (2000), *Nasilje nad ženom u obitelji*, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb
2. Australian Institute of Family Studies (2015), "What is Child Abuse and Neglect?"
3. Becker-Blease, K. A., & Freyd, J. J. (2008), A preliminary study of ADHD symptoms and correlates: Do abused children differ from nonabused children? *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 17(1), 133-140.
4. Buljan-Flander, Gordana i Dubravka Kocijan-Hercigonja (2003), *Zanemarivanje i zlostavljanje djece*, Marko M. Usluge, Zagreb.
5. Conley, Amy (2010), „2 Social Development, Social Investment and Child Welfare” in Midgley, James; Conley, Amy *Social Work and Social Development: Theories and Skills for Developmental Social Work*. Oxford University Press, 53-55
6. Ignjatović, Tanja, Slobodan Josimović, Ivan Radin i Svetlana Grbo (2016), *Korak ka boljoj zaštiti – Priručnik za unaprijeđenje koordiniranog odgovora nadležnih službi na nasilje prema ženama*, Udruženje građanki/građana „Centar za podršku ženama”, Kikinda.
7. Ignjatović, Tanja. (2013), *Posljedice koje ima nasilje prema ženama u partnerskom odnosu na decu i odgovor javnih službi na ovaj problem*, Autonomni ženski centar, Beograd.
8. *Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta*. (1989). <<http://www.un.org>>.Pristupljeno: 16.04.2017.
9. Lakić, Aneta (1998), „Emocionalno zanemarivanje i zlostavljanje”, u: Milosavljević, Milosav, ur., *Zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja*, 34-38, Službeni glasnik, Beograd.
10. Lokalni protokol opštine/grada o saradnji i postupanju u slučajevima nasilja nad ženama i u porodici.
11. McCoy, Monica & Stefanie Keen (2013), *Introduction - Child Abuse and Neglect* (2 ed.). New York: Psychology Press, 3-12.
12. Ostojić, Edita (2003), *Priručnik za pomagače i pomagačice koji rade sa žrtvama i preživjelim nasilja*, Medica, Zenica.
13. Ostojić, Edita (2004), *Priručnik trenerima za vođenje treninga za pomagače*, Medica, Zenica

14. Porodični zakon Republike Srpske (“Službeni glasnik RS”, br. 54/02, 41/08 i 63/14)
15. Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere -obavezan psihosocijalni tretman (“Službeni glasnik RS”, br. 11/14).
16. Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja zavisnosti od alkohola i opojnih droga (“Službeni glasnik RS”, br. 5/15).
17. Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obezbjeđenja zaštite žrtve nasilja u porodici (“Službeni glasnik RS”, br. 97/06).
18. Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske (2014-2019), Vlada Republike Srpske.
19. Ustav Bosne i Hercegovine (1998), Dokument Dejton-Pariz. Banja Luka.
20. Vidanović, Ivan i Dušan Kolar (2008), *Mentalna higijena*, Autorsko izdanje, Beograd.
21. World Health Organisation (1999), Report on Consultation on Child Abuse Prevention, 29 – 31 March 1999, Geneva.
22. World Health Organization (2013), “Child abuse and neglect by parents and other caregivers”
23. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija (“Službeni glasnik RS”, br. 12/10, 117/11,98/13 i 44/16,)
24. Zakon o javnom redu i miru (“Službeni glasnik RS”, br. 11/15).
25. Zakon o krivičnom postupku (“Službeni glasnik RS”, br. 53/12).
26. Zakon o prekršajima (“Službeni glasnik RS”, br. 63/14, 110/16).
27. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (“Službeni glasnik RS”, br. 13/10, 61/13).
28. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske (2012) Sl. glasnik RS br. 201/12, 108/13, 82/15

MOBILE TEAM - MODEL OF PROTECTION FOR VICTIMS OF ACUTE VIOLENCE

Summary

Centers for Social Work, in accordance with Law on Protection from Domestic Violence have a coordinating role in the protection of victims of violence. Centers for Social Work are obliged to form an expert team consisting of representatives of the Center, bodies and departments of the local

government, the police, non-governmental organizations and experts dealing with the issues of family and domestic violence in order to establish victim assistance plan, in accordance with their needs and choices. The activities on the treatment of victims of violence, as well as the prevention of violence against children, are carried out through Center for Social Work that provide multisectoral and interdisciplinary approach.

Keeping in mind that violence is basically a relationship in which power relations are manifested, it is essential that the relevant institution, including the Center for Social Work are efficiently and successfully involved in early detection, monitoring, prevention and protection of children from violence. In accordance with the Family Law Center for Social Work is empowered to intervene measures of family and legal protection in situations of abuse of a child, its development and exercising their rights. For the purpose of early detection and emergency response in cases of acute violence Centre for Social Work formed Mobile teams to combat domestic violence, which are available 24 hours. Mobile team - a team for providing support and assistance for victims of violence, intervene on the police call, after domestic violence is reported. Members of team are going out on the field where they taking measures to protect victims of violence and provide adequate and the timely assistance. Based on the activities carried out by mobile teams in preventing acute phase of violence professionals at Center for Social Work develops a plan for the protection of victims of violence. Research and experience of mobile teams show growing in number of reported domestic violence and the growing need for engagement of mobile teams.

This paper will present an analysis of data relating to the type of violence, activities and measures of protection and re-offending in the city of Banjaluka in the period from 2012 to 2016. Paper presents recommendations for improvement of activities of the Mobile Team that are based on the analysis of data.

Keywords: Mobile team, domestic violence, protection of victims, Center for Social Work.

Adresa autora

Authors' address

Dragana Šćepanović, Fakultet političkih nauka Banjaluka

dragana.scepovic@fpn.unibl.org

Andrea Rakanović Radonjić, Fakultet političkih nauka Banjaluka

andrea.rakanovic-radonjic@fpn.unibl.org